

Senast uppdaterad: 2025-07-11

HD prövar vem som ska anses vara beställare i ett avtal om tjänst som ingåtts genom en mellanman – analys

Analys

Högsta domstolen 2025-06-05, mål nr [T 3017-24](#) "Pontonbryggan"

Vad krävs för att en påstådd fullmäktig ska anses ha företrätt en huvudman i stället för sig själv? Och vad krävs för att fullmäktigen ska anses ha företrätt en viss huvudman i stället för en annan? Högsta domstolen behandlar bland annat dessa frågor i sitt mål "Pontonbryggan" (T 3017-24). Jon Kihlman analyserar beslutet.

BAKGRUND

Åtta fastighetsägare ägde tillsammans en pontonbrygga som var ca 20 meter lång och 3 meter bred. Pontonen skulle flyttas och förankras i närheten av deras fastigheter. De övriga sju fastighetsägarna gav därför JL i uppdrag att med en entreprenör avtala om förflyttning och förankring av pontonen.

JL – som tidigare hade varit i kontakt med entreprenören SP beträffande ett mer omfattande arbete med pontonen – kontaktade därför SP mejlledes och bad om offert på arbetet. Mejlet skickades från JL:s mejladress vid Vettertryck AB. SP ställde följaktligen offerten till Vettertryck AB och skickade den till JL. Efter några ytterligare kontakter slöts avtal enligt vilket SP skulle utföra det begärda arbetet.

Arbetet utfördes under augusti 2019. Enligt JL:s anvisningar skickade SP faktura till JH Bygg AB, som betalade fakturan.

Under hösten 2019 draggade bryggan, varför bryggägarna kontaktade SP som justerade bryggans placering. I mars 2020 draggade bryggan igen, drev upp på land och förstördes.

Bryggägarna väckte talan mot SP och yrkade ersättning för den skada som de lidit när bryggan förstördes. De gjorde gällande att de som konsumenter beställt tjänsten att förankra bryggan, att tjänsten inte hade utförts på ett fackmässigt sätt samt att SP borde ha avrått från förankringen, om det inte varit möjligt att förankra bryggan på den avsedda platsen. Åtminstone den senare grunden torde ha föranletts av SP:s invändning att dess åtagande bara omfattade uppankring på anvisad plats, varför ansvaret för platsens lämplighet åvilade beställaren, att det var platsens botten-beskaftenhet och läge som var orsaken till att pontonen hade draggat och att tjänsten inte minst därför inte var felaktigt utförd, se tingsrättens dom på s. 5.

I första hand hade emellertid SP invänt att bryggägarna inte var avtalsparter och därför saknade talerätt. I andra hand hade SP invänt att reklamation hade gjorts för sent och att ett eventuellt felansvar därför inte längre kunde göras gällande.

Både tingsrätten och hovrätten ogillade bryggägarnas talan. I båda fallen grundades ogillandet på att bryggägarna inte var beställare av tjänsten från SP.

FRÅGAN I MÅLET

Högsta domstolen (HD) meddelade prövningstillstånd i frågan om bryggägarna hade ingått avtal med SP om arbetet med att förankra bryggan. Enligt beslutets p. 10 gäller således målet vem som är avtalspart till SP och inte minst frågan hur synligt det måste vara för medkontrahenten – det vill säga SP – vem som är huvudman i ett avtal som ingås genom en mellanman.

Här kan det finnas anledning att stanna upp och fundera över bryggägarnas processföring. Det kan naturligtvis ha funnits goda skäl för valet att bara bygga deras talan på att de var avtalsparter. Jag har emellertid svårt att se att det inte hade varit lämpligt att för säkerhets skull i andra hand ange att den i offerten angivna beställaren – Vettertryck AB – eller möjligen fakturamottagaren – JH Bygg AB – hade överlåtit sin fordran med anledning av felet till bryggägarna. En sådan cession skulle visserligen ha flyttat sakfrågorna om fel i tjänsten och reklamation från konsumenträtten till den "vanliga" obligationsrätten. Den skulle emellertid förmodligen ha medfört att HD aldrig hade kommit att pröva vad som nu blev "frågan i målet".

Utöver den av HD i p. 10 angivna frågan torde målet även – åtminstone indirekt – gälla frågan hur synligt det måste vara för en medkontrahent att det alls finns någon huvudman. Den frågan behövde dock inte hantearas i målet, eftersom SP:s inställning var att JL i och för sig hade företrätt någon annan än sig själv, i första hand Vettertryck AB.

HD:S BEDÖMNING

Frågan hur synligt det måste vara för en medkontrahent att det alls finns någon huvudman berörs emellertid i beslutets p. 12, där HD anger att utgångspunkten för bedömningen är att den som sluter avtal gör det i eget namn. Det torde således i allmänhet ankomma på den som påstår sig ha företrätt en huvudman att visa att så var fallet: För att en påstådd mellanman inte själv ska bli bunden krävs följaktligen "att mellanmannen har gjort klart för tredje man att handlandet sker i annans namn (huvudmannens) eller att omständigheterna är sådana att tredje man på annat sätt insett eller borde ha insett att det förhöll sig på det sättet". Mot bakgrund av [25 §](#) lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (AvtL) torde den slutliga bevisbördan för att så är fallet åvila den påstådda mellanmannen.

Grunden för behörigheten att företräda en viss huvudman sammanfaller – tämligen naturligt – i sak med den grund för behörigheten som sådan som följer av rättsfallen *Divisionschefen* ([NJA 2014 s. 684](#)) p. 13 och *Reseföretagsrepresentanten* ([NJA 2013 s. 659](#)) p. 12, jfr även *Två fullmakter* ([NJA 2024 s. 780](#)) och min [analys](#) av den. Grunden anges i beslutets p. 13: "Om mellanmannen agerat på ett sätt som har gett tredje man fog för att avtalet slutits i en viss persons namn är det den personen som blir bunden av avtalet, under förutsättning att mellanmannen har varit behörig att träffa avtal i hans eller hennes namn." Det finns emellertid en väsentlig skillnad: Grunden för själva behörigheten måste när fråga är om en självständig fullmakt härröra från huvudmannen, medan grunden för att mellanmannen inte själv ska bli bunden kan härröra – och i allmänhet härrör – från mellanmannen.

Den centrala delen i målet uttrycks i beslutets p. 14: "I många situationer när ett avtal träffas genom en fullmäktig spelar det mindre roll för tredje man vem som är huvudman. Det kan av omständigheterna framgå att tredje man inte lagt någon vikt vid vem som är huvudman utan godtagit att bli bunden i förhållande till den som mellanmannen kan tänkas företräda. Ett avtal som under sådana förhållanden ingås inom fullmaktens gränser måste anses ha ingåtts i huvudmannens namn." När det inte spelar någon roll för tredje man – eller när det åtminstone bara spelar liten roll – vem som är huvudman, får motpartssidan i praktiken välja vem som ska vara huvudman.

I förlängningen av målet ligger därför frågan vad som kan tänkas spela "mindre roll" för tredje man. Den frågan besvaras knappast i rättsfallet, åtminstone inte på annat sätt än att HD ansåg att situationen i målet utgjorde sådan liten roll, eftersom domstolen, till skillnad från underrätterna, ansåg att JL hade företrätt sig själv och de övriga sju bryggägarna. HD undanröjde därför hovrättens dom och återförvisade målet till hovrätten för ny behandling.

TÄNKBARA PROBLEMOMRÅDEN

Det finns flera tänkbara problemområden där huvudmannens identitet kan ha betydelse. De kan i sin tur delas i två delar utifrån vad tvisten gäller; för när frågan alls behöver ställas föreligger rimligtvis en åtminstone potentiell tvist: är huvudmannen gäldenär eller borgenär?

När huvudmannen är gäldenär är det naturligtvis i första hand fråga om i vilken mån tredje mans betalningsanspråk kan tillåtas bli påverkat av utpekandet av huvudman. När huvudmannen i stället är borgenär, kan frågan uppkomma enligt vilka bestämmelser en tvist ska lösas. I första hand blir det fråga om ett val mellan tvingande konsumenträttsliga regler eller av dispositiva regler.

En inte alltför ovanlig situation där det senare problemet kan uppkomma är när en privatperson vill att faktura med anledning av avtalet ska ställas till ett bolag, för att därigenom kunna dra av såväl moms som själva kostnaden i bolaget. Samtidigt kan privatpersonen vilja vara köpare eller uppdragsgivare, för att därigenom kunna dra nytta av den tvingande konsumentlagstiftningen. Problemen kan uppkomma oberoende av om köpet avser något som köps för ändamål inom eller utanför bolagets verksamhet, åtminstone så länge det köpta alls kan vara för ändamål utanför en näringsverksamhet.

ANALYS

Enligt fordringsrättsliga regler får rättigheter överlåtas i princip fritt, medan skyldigheter inte får överlåtas utan motpartens samtycke. För den ordningen finns goda sakskalet. Det saknar i allmänhet betydelse för en gäldenär till vem den betalar, så länge betalningen sker med befriande verkan. Däremot skulle det naturligtvis vara olämpligt om skulder utan borgenärens medgivande skulle kunna överlåtas (med befriande verkan för gäldenären). Det skulle om inte annat ha en hämmande inverkan på all kreditgivning.

Principen att rättigheter får överlåtas fritt har emellertid en väsentlig begränsning: Gäldenärens invändningsrätt följer som huvudregel med överlåtelsen: Enligt [27 §](#) lagen (1936:81) om skuldebrev (SkrbL) får en ny borgenär således inte bättre rätt mot gäldenären än vad överlåtaren hade. Invändningar om exempelvis fel i en leverans kan därför göras gällande även mot en ny borgenär.

I relationen mellan den överlåtande borgenären och en ny, förvärvande, borgenär svarar överlåtaren enligt [9 §](#) skuldebrevslagen inte gentemot förvärvaren för att gäldenären är solvent. Ansvaret är i stället inskränkt till att avse själva förekomsten av fordran.

De angivna principerna bygger på grundförutsättningen att ingens rättsställning ska förändras genom ett borgenärsbyte, varken till det bättre eller det sämre. Gäldenärens invändningsrätt består. Därför spelar det

ingen roll om borgenären byts ut. Och varje fordran är förknippad med en risk för att gäldenären inte kommer att betala. Därför följer den risken med vid en överlåtelse av fordran och ligger inte – såsom ett slags borgensåtagande – kvar hos överlåtaren.

Principerna från fordringsrätten bör kunna ligga till grund även för bedömningen av vad som spelar större eller mindre roll för tredje man. Ett efterföljande utpekande av en huvudman som inte är solvent – eller åtminstone av en som har sämre betalningsförmåga eller betalningsvilja än den som tredje man hade fog för att förvänta sig var huvudman – spelar knappast "mindre roll". Ett sådant utpekande är därför enligt HD:s domskäl inte tillåtet.

Utpekandet måste för sådana situationer rimligtvis ske innan en tvist initieras avseende betalning eftersom det i en sådan tvist är tredje man som kommer att vara kärande. Inför en sådan tvist bör emellertid "huvudmannakollektivet" kunna peka ut en eller flera angivna huvudmän mot vilka kravet ska riktas, så länge de sålunda utpekade huvudmännen ryms inom vad som spelar "mindre roll" för tredje man.

Målet i HD gällde emellertid inte betalning, utan i stället huvudmannens – eller huvudmännens – rättigheter enligt avtalet. Grundpremissen att ingens rättsställning får förändras kan emellertid även för en sådan situation användas för att bedöma när det spelar "mindre roll" för tredje man vem som är huvudman. Om en potentiell huvudman – exempelvis en konsument – har mer långtgående rättigheter än en annan – exempelvis ett bolag – talar det naturligtvis för att valet av huvudman inte spelar "mindre roll" för tredje man. Det gäller emellertid bara om kategoriseringen av huvudmannen faktiskt påverkar dess rättigheter och tredje mans däremot svarande skyldigheter.

I målet framgick inget annat än att dispositiva regler skulle ha tillämpats om Vettertryck AB eller JH Bygg AB hade varit huvudman. Även då skulle bedömningen av om tjänsten var avtalsenligt utförd rimligtvis ha utgått från vad som var fackmässigt. Och även då skulle SP rimligtvis ha haft ett ansvar för att åtminstone reagera om det visade sig att bottenförhållandena inte var lämpliga för att förankra pontonen eller om andra liknande komplikationer tillstötte. Eventuella prisavdrag och skadestånd skulle ha utgått under samma förutsättningar och beräknats på samma sätt. I sak skulle det således inte ha spelat någon roll för SP om dess motpart var ett bolag eller en grupp konsumenter.

Annorlunda förhåller det sig om avtalet innehåller ansvarsbegränsningar antingen av själva felansvaret eller av påföljder vid ett eventuellt avtalsbrott vilka helt eller delvis skulle vara ogiltiga i en konsumentrelation. Då spelar valet av huvudman knappast bara en "mindre roll" för tredje man. För alla sådana situationer torde därför den ovan föreslagna andrahandsgrunden vara en lämplig säkerhetsåtgärd för att säkerställa att i vart fall de avtalade rättigheterna skulle kunna åberopas av dem till vilka rätten till avhjälpande eller prisavdrag och skadestånd hade överlåtits.

Svaret på frågan om utpekande av huvudman i efterhand är således beroende av dels vad tvisten gäller – i första hand betalning eller anspråk med anledning av leverantörens avtalsbrott – dels om utpekandet av huvudman påverkar vilka påföljder som är tillämpliga och deras omfattning. Av domen följer att ett utpekande av potentiellt betalningsansvariga huvudmän bör tillåtas, så länge de kan antas vara minst lika solventa som alternativen. Ett utpekande bör också tillåtas så länge det inte i sig medför längre gående skyldigheter för tredje man än vad som skulle ha varit fallet i förhållande till den ursprungligen antagna huvudmannen.

Ett utpekande i efterhand bör däremot inte tillåtas när det kan försämra tredje mans rättsställning, antingen genom en lägre sannolikhet för betalning eller genom mer långtgående skyldigheter. I sådana fall spelar utpekandet knappast "mindre roll" för tredje man.

[Jon Kihlman](#)

Advokat, jur. dr